

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ ЯК ОБ'ЄКТУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

СТАРОСТА Віталій Іванович - здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ

<https://orcid.org/0009-0003-0615-5978>

УДК 342.9

DOI 10.32782/LAW.UA.2020.3.36

У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства, запропоновано авторське визначення поняття закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання як об'єкта адміністративно-правового регулювання. Розкрито специфіку діяльності ЗВО зі специфічними умовами навчання. На прикладі Харківського національного університету внутрішніх справ надано характеристику сутності та змісту юридичного забезпечення ЗВО зі специфічними умовами навчання.

Ключові слова: заклади вищої освіти, специфічні умови навчання, об'єкт, адміністративно-правове регулювання.

Постановка проблеми

Навчання у закладах вищої освіти системи МВС України зі специфічними умовами має свої особливості, але ці умови не повинні порушувати баланс в системі вищої освіти. Освітній процес у таких закладах повинен доповнюватися особливостями, пов'язаними з проходженням служби в Національній поліції України, але не повинен переважати над освітнім процесом. Головною метою здобуття вищої освіти у цих закладах є формування висококваліфікованих фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці, зокрема в сфері юридичних та поліцейських послуг. Студенти отримують спеціальність «Правознавство» і кваліфікацію юриста [1, с.134-135]. Крім того, сучасному суспільству необхідні не лише фахівці-правоохоронці, але й пред-

ставники правоохоронної сфери та органів влади з високими морально-діловими якостями. Тому освітній процес у закладах вищої освіти МВС України зі специфічними умовами навчання потребує переорієнтації з військового спрямування на фахову компетентність, спрямовану на навчання та виховання правоохоронців з сучасною правовою культурою та свідомістю. Це допоможе закріпити ідеали верховенства права, додержання прав, свобод і інтересів людини та громадянина у свідомості майбутніх фахівців [1, с.134-135]. З огляду на зазначене вище, цілком логічним та необхідним є існування закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Стан дослідження

Варто зауважити, що окремі проблемні аспекти діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, у своїх наукових працях розглядали: В.В. Галунько, Т.К. Завгородня, В.В. Конограй, І.М. Коропатнік, І.І. Литвин, О.В. Поступна, В.В. Сухонос, І.М. Шоробура та багато інших. Втім, незважаючи на суттєві теоретичні здобутки, в юридичній літературі фактично відсутні комплексні теоретичні дослідження, присвячені характеристиці закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання як об'єкту адміністративно-правового регулювання.

Мета і завдання дослідження

Мета статті полягає у тому, щоб розкрити сутність та особливості закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання як об'єкту адміністративно-правового регулювання. Задля досягнення вказаної мети необхідно вирішити наступні завдання: здійснити аналіз норм чинного законодавства, на основі чого розкрити специфіку діяльності ЗВО зі специфічними умовами навчання; на прикладі Харківського національного університету внутрішніх справ надати характеристику сутності та змісту адміністративно-правового регулювання юридичного забезпечення ЗВО зі специфічними умовами навчання.

Наукова новизна дослідження

Наукова новизна статті визначається тим, що в ній дістало подальшої характеристики сутність та особливості закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання як об'єкту адміністративно-правового регулювання.

Виклад основного матеріалу

Відповідно до статті 74 Закону України «Про Національну поліцію», підготовка поліцейських здійснюється у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання. До вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, можуть бути зараховані громадяни України, яким станом на 31 грудня року вступу виповниться 17 років [2]. «Підготовка фахівців за державним замовленням у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, проводиться на підставі контракту про здобуття освіти, який укладається між навчальним закладом, відповідним органом поліції та особою, яка навчається» [2].

Переходячи безпосередньо до діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, то варто відзначити, що відповідно до Закону України «Про вищу освіту», «заклад вищої освіти із специфічними умовами навчання - заклад вищої освіти державної форми власності,

який здійснює на певних рівнях вищої освіти підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів для подальшої служби на посадах середнього та вищого складу Національної поліції України, начальницького складу з метою задоволення потреб Міністерства внутрішніх справ України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань» [3].

Варто зауважити, що, традиційно, структурними підрозділами закладу вищої освіти можуть бути: «1) навчально-науковий інститут – структурний підрозділ, що об'єднує відповідні кафедри, лабораторії, науково-дослідні центри та експериментальні лабораторії, які провадять освітню діяльність і проводять наукові дослідження; 2) наукові, навчально-наукові, науково-дослідні, науково-виробничі та проектні інститути, навчально-науково-виробничі центри (сектори, частини, комплекси тощо), дослідні станції, конструкторські бюро, відділи аспірантури і докторантури, навчально-виробничі комбінати, експериментальні підприємства, клінічні бази закладів медичної освіти, університетські клініки та лікарні, юридичні клініки, полігони, наукові парки, технопарки, оперні студії, навчальні театри, філармонії, інші підрозділи, що забезпечують практичну підготовку фахівців певних спеціальностей та/або проводять наукові дослідження; 3) підготовчі відділення (підрозділи), підрозділи перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів, інститути післядипломної освіти, лабораторії, навчально-методичні кабінети, комп'ютерні та інформаційні центри, навчально-виробничі та творчі майстерні, навчально-дослідні господарства, виробничі структури, видавництва, спортивні комплекси, заклади культурно-побутового призначення, центри студентського спорту; 4) спеціальний навчально-реабілітаційний підрозділ, який утворюється з метою організації інклюзивного освітнього процесу та спеціального навчально-реабілітаційного су-

проводу здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами, забезпечення їм доступу до якісної вищої освіти з урахуванням обмежень життєдіяльності; 5) інші підрозділи, діяльність яких не заборонена законом» [4].

Втім, що ж стосується закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, то відповідно до статті 34 Закону України «Про вищу освіту» особливості структури, «повноважень та обов'язків керівника вищого військового навчального закладу, закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, військового навчального підрозділу закладу вищої освіти визначаються державним органом, до сфери управління якого належить відповідний вищий військовий навчальний заклад, заклад вищої освіти із специфічними умовами навчання, військовий навчальний підрозділ закладу вищої освіти, за погодженням із центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки» [3]. Окрім того, специфіка роботи ЗВО зі специфічними умовами навчання обумовлюється особливостями завдань, які стоять перед Національною поліцією України: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [2].

Специфіка діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання обумовлюється напрямками їх діяльності. Так, до прикладу, основними напрямками діяльності Харківського національного університету внутрішніх справ є наступні: «підготовка висококваліфікованих фахівців для забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку за відповідними освітньо-професійними, освітньо-науковими, науковими програмами на початковому (короткий цикл), першому (бакалаврський), другому (магістерський), третьому (освітньо-науковий), науковому

рівнях вищої освіти, успішне виконання яких є підставою для присудження відповідних ступенів вищої освіти: молодший бакалавр; бакалавр; магістр; доктор філософії; доктор наук; первинна професійна підготовка осіб, зарахованих на денну форму навчання за державним замовленням, та післядипломна освіта кадрів МВС, Національної поліції України, інших центральних органів виконавчої влади, установ, організацій України; підготовка та атестація наукових і науково-педагогічних кадрів; профорієнтаційна підготовка учнів шкіл, ліцеїв, гімназій, інших закладів загальної середньої освіти та студентів закладів вищої освіти, спрямована на забезпечення допомоги особистості в активному свідомому професійному самовизначенні та трудовому становленні; проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень за рахунок коштів державного бюджету або інших не заборонених законодавством джерел фінансування, а також ініціативних, спрямованих на науково-методичне забезпечення підрозділів Національної поліції України та інших державних органів, опублікування та впровадження в практичну діяльність їх результатів, патентно-ліцензійна робота» тощо [5].

Окрему увагу варто звернути на завдання закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Так, відповідні завдання, на думку В. Аброськіна, їх можна класифікувати: за специфікою закладу – типові для всіх ЗВО та такі, що віддзеркалюють потреби відомства та окремого державного органу; а також за змістом завдань: 1) ті, що містять вимоги до якості рівня освіти; 2) ті, що містять завдання щодо організації управління закладом, тобто відомості щодо ступенів, форм та інших особливостей провадження освітньої діяльності; 3) ті, що містять вимоги до інших функцій, пов'язаних з освітою (таких як профорієнтація тощо); 4) а також ті, що містять інші завдання [6]. Вказаний вище вчений зазначає, що аналіз нормативно-правових актів усіх найважливіших рівнів юридичної сили свідчить про схильність авторів закріплювати лише «основні» за-

вдання. Тим самим, по-перше, роблячи перелік завдань невичерпним; а по-друге, сприяючи розширенню переліку завдань на рівні нормативно-правових актів меншої юридичної сили. Щодо ж до визначення повноважень, то вони, як правило, викладені на рівні Статутів ЗВО, але здебільшого зорієнтовані на визначення прав та обов'язків засновників і керівників закладів вищої освіти, а не ЗВО загалом [6].

Розглядаючи конкретні завдання закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання варто також навести приклад Харківського національного університету внутрішніх справ. Завдання даного ЗВО є наступні [5]: «проведення на високому рівні освітньої діяльності, яка забезпечує здобуття особами вищої освіти відповідного ступеня за обраними спеціальностями; здійснення освітньої діяльності за акредитованими напрямками, яка забезпечує підготовку фахівців відповідних ступенів вищої освіти за денною (очною) та заочною (або дистанційною) формами навчання і відповідає стандартам вищої освіти; з здійснення наукової і науково-технічної, творчої, культурно-виховної, спортивної та оздоровчої діяльності; забезпечення виконання державного замовлення та договорів щодо підготовки фахівців з вищою освітою; здійснення підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів та їх атестації; атестація осіб, які здобувають ступінь молодшого бакалавра, бакалавра, магістра, доктора філософії, доктора наук, присвоєння вчених звань доцента, професора та старшого дослідника; організація та проведення освітньо-наукових, наукових, науково-методичних конференцій, симпозіумів, семінарів, шкіл та олімпіад, у тому числі міжнародних; організація післядипломної освіти; підготовка до вступу громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства, які постійно проживають в Україні, та осіб, яким надано статус біженця в Україні, інших осіб відповідно до законодавства України; науково-методична, культурно-освітня та культурно-просвітницька, інформаційна, консультаційна, видавнича, спортивно-

оздоровча, туристично-рекреаційна діяльність тощо» [5].

Таким чином, проведене наукове дослідження дає змогу говорити про те, що діяльність закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання є різноплановою та досить специфічною, що обумовлює необхідність врегулювання останньої, зокрема, нормами права, а відтак, цілком справедливим говорити про те, що вони є об'єктом правового, зокрема адміністративно-правового регулювання. До прикладу, С.В. Потопальський зазначає, що заклад вищої освіти системи МВС України як об'єкт адміністративно-правового регулювання – це установа, яка є юридичною особою публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти та виконання інших послуг, у тому числі й освітніх з метою задоволення потреби структурних підрозділів МВС у кваліфікованих кадрах, освітніх потреб особи, а також суспільства та держави [7].

Отже, заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання як об'єкт адміністративно-правового регулювання - це освітня установа, що знаходиться в сфері впливу Міністерства внутрішніх справ України і здійснює підготовку та навчання фахівців у галузі правоохоронної діяльності та суміжних спеціальностей. Ці заклади мають специфічний статус, а їх діяльність регулюються не тільки нормами загального законодавства у сфері освітньої діяльності, але й спеціальними відомчими нормативно-правовими актами Міністерства внутрішніх справ України. В даному контексті адміністративно-правового регулювання включає в себе нормативно-правові акти, процедури, стандарти та правила, які стосуються організації, функціонування, контролю та управління закладами вищої освіти системи МВС України з метою забезпечення якості навчання, дотримання прав та обов'язків студентів

та викладачів, забезпечення безпеки та ефективності діяльності цих закладів.

Висновок

Таким чином, особливостями закладів вищої освіти як об'єкта адміністративно-правового регулювання є наступні:

- по-перше, специфіка освітньої програми. Заклади ЗВО здійснюють професійну підготовку не тільки у галузі правоохоронної діяльності, але й інших суміжних спеціальностей, однак при цьому їх освітні програми, зазвичай, враховують специфіку роботи правоохоронних органів, особливостей діяльності МВС, а також актуальні потреби суспільства в цій галузі;

- по-друге, відповідні ЗВО підпорядковуються Міністерству внутрішніх справ. Це означає, що їх діяльність упорядковується не тільки за допомогою норм загального законодавства, яке регулює діяльність всіх ЗВО в Україні, а й спеціальними нормативними актами, стандартами та вимогами, які встановлюються МВС з метою забезпечення якості освіти, виконання покладених завдань та забезпечення відповідності вимогам правової системи країни;

- по-третє, наявність особливих правил та вимог щодо курсантського життя, самоврядування, тощо. Окрім цього, для курсантів встановлюються особливі правила поведінки та дисциплінарна відповідальність;

- по-четверте, основною метою роботи досліджуваних ЗВО є підготовка фахівців, які будуть здійснювати службово-трудову діяльність у правоохоронних органах. Тому відповідні заклади можуть мати специфічні підходи до навчання, включаючи практичну підготовку, стажування в правоохоронних органах, використання спеціалізованого обладнання та методик, що відповідають потребам сучасного технологічного розвитку;

- по-п'яте, підлягають не тільки зовнішньому, але й внутрішньому контролю та нагляду з боку МВС. Це означає, що вони можуть мати власну систему контролю якості навчання, внутрішні процеду-

ри та механізми вирішення конфліктів, а також спеціальні комісії або органи, відповідальні за забезпечення виконання вимог МВС та нормативних актів у сфері освіти.

Література

1. Самбор М. Професійна підготовка у закладах вищої освіти системи Міністерства внутрішніх справ України зі специфічними умовами навчання. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції: «Професійна підготовка суддів, прокурорів та працівників правоохоронних органів: національний і зарубіжний досвід» URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/20480/1/Професійна%20підготовка%20суддів%20прокурорів%20та_p133-136.pdf

2. Про Національну поліцію / Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19/conv#Text>

3. Про вищу освіту / Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/conv#Text>

4. Шоробура І.М. Менеджмент вищої освіти: навч. посіб. / І. М. Шоробура, Є. В. Долинський, О. О. Долинська Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2015. 259 с.

5. Статут Харківського національного університету внутрішніх справ (нова редакція) / Затверджено Наказ МВС України від 15.05. 2012 № 429 (у редакції наказу МВС України від 11.10.2019 №857) URL: <https://sumy.univd.edu.ua/files/articles/42/statut.pdf>

6. Аброськін, В. Завдання закладів вищої освіти МВС України як суб'єктів реалізації освітньої функції держави [Текст] / В'ячеслав Аброськін // Підприємництво, господарство і право. 2020. № 12. С.126-131

7. Потопальський С. В. Адміністративно-правове забезпечення якості освітньої діяльності у закладах вищої освіти системи МВС України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2020. 219 с.

АНОТАЦІЯ

З'ясовано, що заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання як об'єкт адміністративно-правового регулювання - це освітня установа, що знаходиться в сфері впливу Міністерства внутрішніх справ України і здійснює підготовку та навчання фахівців у галузі правоохоронної діяльності та суміжних спеціальностей. Відмічено, що ці заклади мають специфічний статус, а їх діяльність регулюється не тільки нормами загального законодавства у сфері освітньої діяльності, але й спеціальними відомчими нормативно-правовими актами Міністерства внутрішніх справ України.

Наголошено, що у досліджуваному в статті контексті адміністративно-правового регулювання включає в себе нормативно-правові акти, процедури, стандарти та правила, які стосуються організації, функціонування, контролю та управління закладами вищої освіти системи МВС України з метою забезпечення якості навчання, дотримання прав та обов'язків студентів та викладачів, забезпечення безпеки та ефективності діяльності цих закладів.

До особливостей закладів вищої освіти як об'єкта адміністративно-правового регулювання віднесено наступні: по-перше, специфіка освітньої програми; по-друге, відповідні ЗВО підпорядковуються адміністративному регулюванню, управлінню та контролю з боку Міністерства внутрішніх справ; по-третє, наявність особливих правил та вимог щодо курсантського життя, самоврядування, тощо. Окрім, для них встановлюються особливі правила поведінки та дисциплінарна відповідальність; по-четверте, основною метою роботи досліджуваних ЗВО є підготовка фахівців, які будуть здійснювати службово-трудова діяльність у правоохоронних органах; по-п'яте, підлягають не тільки зовнішньому, але й внутрішньому контролю та нагляду з боку МВС.

Ключові слова: заклади вищої освіти, специфічні умови навчання, об'єкт, адміністративно-правове регулювання.

SUMMARY

It was found that institutions of higher education with specific conditions of study as an object of administrative and legal regulation are educational institutions that are in the sphere of influence of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and carry out training and education of specialists in the field of law enforcement and related specialties. It was noted that these institutions have a specific status, and their activities are regulated not only by the norms of general legislation in the field of educational activity, but also by special departmental legal acts of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine.

It is emphasized that in the context of administrative and legal regulation studied in the article, it includes normative legal acts, procedures, standards and rules that relate to the organization, functioning, control and management of higher education institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in order to ensure the quality of education, respect for rights and responsibilities of students and teachers, ensuring the safety and efficiency of the activities of these institutions.

The features of higher education institutions as objects of administrative and legal regulation include the following: first, the specifics of the educational program; secondly, the corresponding ZVO are subject to administrative regulation, management and control by the Ministry of Internal Affairs; thirdly, the presence of special rules and requirements regarding cadet life, self-government, etc. In addition, special rules of conduct and disciplinary responsibility are established for them; fourthly, the main purpose of the work of the studied higher education institutions is the training of specialists who will carry out official and labor activities in law enforcement agencies; fifth, subject not only to external, but also to internal control and supervision by the Ministry of Internal Affairs.

Keywords: institutions of higher education, specific conditions of study, object, administrative and legal regulation.